

עיונים לפרשת ויקרא עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

הקרבנות- מתנה או קרבה?

הרב ש"י לוי

ידועים דברי הרמב"ם במורה נבוכים⁵ ביחס לטעמי הקרבנות:

"המצריים היו עובדים מזל טלה, מפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן, והיו מואסים רועי צאן[...] וכן היו כתות מן הצאב"ה⁶ ער בדים לשדים, והיו חושבים שהם ישובו בצורת העזים, [...] אבל שחיטת הבקר כמעט שהיו מואסים אותו רוב עובדי עבודה זרה, וכלם היו מגדילים זה המין מאד, ולזה תמצא אנשי הודו עד היום לא ישחטו הבקר כלל[...] **ובעבור שימחה זכר אלו הדעות אשר אינם אמיתיות, צונו להקריב אלו השלשה מינים לבד, מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם**, עד שיהיה המעשה [=שחיטת בעלי חיים אלה] אשר חשבוהו [=עובדי עבוד דה זרה] תכלית המרי [=מרידה באלוהיהם], בו יתקרבו אל השם, ובמעשה ההוא יכופרו העונות[...] ומפני שרוב בני אדם לא היו יכולים להקריב בהמה, צוה להקריב קרבן גם כן ממין העוף"⁷.

היו מאומות הגויים שעבדו לבקר ולצאן, וייחסו להם חשיבות רוחנית. לכן הם כיבדו בעלי חיים אלו, לא שחטו אותם, וסברו שהפוגע במינים אלו עונשו חמור. כדי לעקור מעם ישראל את הדעות הכוזבות האלה, ציווה הקב"ה להקריב בבית המקדש קורבנות ממינים אלו, והבטיח שבאמצעותם יתכפרו עוונותינו. אם כן, חלק ממטרת הקרבת הקרבן על פי הרמב"ם הוא להרחיק אותנו מעובדי העבודה זרה ומדעותיהם. כך מסביר הרמב"ם גם את טעם מצוות קורבן פסח:

"ומפני זאת הכונה בעצמה צונו לשחוט כבש בפסח ולהזות דמו במצרים על השערים מחוץ, לנקות עצמנו מן הדעות ההם ולפרסם שכנגדם [את הדעות ההפוכות], ולהביא להאמין שהמעשה [=לשחוט כבש] אשר תחשבו [=הצרים] בו שהוא סבה ממתיה, הוא המציל מן המות, ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף"⁸.

לפני יציאת מצרים הושפעו בני ישראל משכנות המצרים, והגיעו עד למ"ט שערי טומאה. כדי לגאול אותם מטומאה זו, ולרומם אותם לדרגה רוחנית כך שיהיו ראויים לגאולה, נדרש מעשה קריי טי, שיחיק את עם ישראל מדעות הגויים ומעבודתם. ביטוי יפה לכך אפשר לראות בדברי המדרש⁸:

"ואראך מתבוססת בדמיק[...] ואומר לך בדמיק חיי, ר' אליעזר

בתקופה העתיקה הקריבו עמים רבים קורבנות. הם סברו שהאלים כועסים על חטאיהם, וכדי לרצות אותם – הגישו להם את בשר הקורבנות, והעלו באפם את ריח הניחוח העולה מן המזבח.

כמובן שהתורה מגנה עבודה מסוג זה! הקב"ה אינו גוף, ולכן אינו מתאוה לאכילת בשר – וממילא גם לא ייתכן שתפקיד הקורבנות הוא לרצות את הקב"ה על כעסו. וכן אומר בפירוש הנביא בשם ה': "למה לי רב זבחיכם יאמר ה' שבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי"¹¹. אם כן, מהי תכלית מצוות הקרבנות?

הרש"ר הירש² מסביר שבמטרת הקרבת הקרבן יש הבדל מהותי בין כוונת עובדי העבודה הזרה לבין כוונת התורה. הוא מסביר שהגויים חשבו שתכלית הקרבן היא מתנה לאלים, מה שאפשר ללמוד מהמילה הלועזית המתארת קרבן – 'offer'³:

"אין בידינו מלה לועזית, המבטאת את מושג 'הקרבן' לאשורו. התרגום השגור הוא offering. מלה זו, שנגזרה מן הלטינית קשורה אפוא להוראת **'הגשה'** [...] שכן כל מקום שאתה מוצא 'הגשה', שם קדמה משאלה או דרישה מצד זה שהחפץ מוגש אליו; ותכלית ההגשה היא מילוי משאלתו או סיפוק צרכי הדרור שים לו. אין להפריד בין 'הגשה' לבין 'מתת', **'מתנה'**. אך מושג הקרבן רחוק מכל אלה".

התפיסה שהקרבן מהווה מתנה לאל מבוססת על שני יסודות אמוניים פסוליים: **האל חסר**, ויש לו צרכים שאותם הוא צריך למלא – תפיסה זו מקטינה את גדלות האל. וחמור מכך, תפיסה זו יוצאת מנקודת הנחה **שהאל גשמי**, ולכן "מזון" גשמי, כדוגמת בשר וריח טוב, יכול לרצות אותו.

לעומת זאת, על פי כוונת התורה הפירוש המילולי למילה קרבן הוא **"קרבה"** – תכלית הקרבן הוא לקרב בין האדם לה' יתברך. על פי זה מובן שהקרבן אינו בא לספק את צרכי האל, אלא דווקא את צורך האדם המקריב בעצמו, החפץ בקרבת אלוקים – "קרבת אלהים יחפצון"⁴. אולם כיצד הקרבת בעלי חיים מביאה לקרבה זו?

1	ישעיהו א, יא.	5	חלק ג, פרק מו.
2	רש"ר הירש, ויקרא א, ב.	6	כת עבודה זרה קדומה.
3	תרגום מילון אוקספורד אנגלי-עברי: להקריב לאלוהים (בכוונה נכתב בה"א, כמו שיתבאר מדברי הרש"ר).	7	חלק מהראשונים הקשו על דברי הרמ"ם, כדוגמת הרמב"ן (ויקרא, א יד), אולם קצרה היריעה מלהביא את דברייהם.
4	ישעיה נח, ב.	8	פרקי דרבי אליעזר, פרק כח.

לפניהם]... לא גזרה חכמתו ותחבולתו המבוארת בכל בריאותיו שיצונו להניח מיני העבודות ההם כולם ולבטלם, כי אז היה מה שלא יעלה בלב לקבלו, כפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למור רגל]... ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקים מהיותם לנבראים ולעניינים דמיוניים שאין אמתות להם לשמו יתברך".

הרמב"ם מסביר שאי אפשר להטות את האדם מקיצוניות אחת לקיצוניות שנייה בבת אחת. על פי זה הוא מסיק שמצוות התורה ניתנו לעם ישראל על פי מצבם הרוחני באותה עת, ועל פי המצב הרוחני בעולם כולו. בעת מתן תורה הייתה צורת העבודה לא־לוה בדרך של הקרבת קרבנות, וממילא לא ייתכן שמיד עם מתן תורה תצווה התורה את עם ישראל לעבוד את ה' בצורה שונה – כיוון ששינוי קיצוני באופן עבודת ה' עלול היה להשאיר את בני ישראל ב'ריק רוחני'. לדעת הרמב"ם מצוות התורה אמורות להעביר את עם ישראל 'תהליך רוחני' ארוך-טווח. בעוד שהעמים הקדומים עבדו לאלים מדומיינים, ציוותה אותנו התורה לעבוד ולהקריב קרבנות לקב"ה, שמציאותו התאמתה בעיני בני ישראל ביציאת מצרים. כדי להרחיק אותנו מהעבודה לאותם אלילים דמיוניים, אסרה עלינו התורה את הזביחה בבמות ולשם אלוהים אחרים.

מצוות התורה מוליכות אותנו בחכמה צעד אחרי צעד, כדי שנתקרב אל ה', ונעבדו בלב שלם.

אומר וכי מה ראה הכתוב שני פעמים בדמיון חיי, אלא אמר הקדוש ברוך הוא **בזכות דם ברית מילה ובזכות דם פסח נגאלו ממצרים** ובזכות דם ברית מילה ובזכות דם פסח אתם עתידים להגאל בסוף מלכות רביעי".

את דברי המדרש אפשר להבין כפשטם – שעם ישראל היה זקוק לזכויות כדי להיגאל, ולכן לפני יציאת מצרים נתן לנו ה' מצוות אלה. אולם על פי דברי הרמב"ם הדברים מקבלים עומק נפלא: בקרבן פסח הקריבו עם ישראל את השה שהיה מקודש למצרים. מעשה זה יצר בידול מדעותיהם הכוזבות של המצרים, ורומם את ישראל מטומאתם – ובזכות כך נגאלו. גם מצוות המילה, על פי הרמב"ם⁹, מדגישה את הייחוד האמוני שבעם ישראל: לכל עם ישראל, המאמינים בייחוד ה', יש סימן ייחודי בגופם. ומי שניחזר מול – נכנס בברית אברהם ומקבל על עצמו את בריתו להאמין בייחוד".

על פי דברי הרמב"ם, מצוות הקורבנות מרחיקה ומבדילה את עם ישראל מאמונת העמים שעבדו לאותן בהמות, ומתוך כך יכולה להתבסס האמונה בקב"ה **והקרבה** אליו, כשם שהסביר הרש"ר את מטרת הקרבנות. אולם עדיין לא ברור, על פי הרמב"ם, כיצד והאם מבדילים אותנו הקרבנות מהעמים הקדומים שהקריבו גם הם קרבנות. התייחסות לכך אפשר למצוא בדברי הרמב"ם במקום אחר¹⁰:

"אי אפשר לצאת מן ההפך אל ההפך פתאום, ולזה אי אפשר לפי טבע האדם שיניח כל מה שהרגיל בו פתאום]... **והיה המנהג המפורסם בעולם כלו]... להקריב מיני בעלי חיים** בהיכלות ההם אשר היו מעמידים בהם הצלמים ולהשתחות להם ולקטר

9 מורה נבוכים ג, מט.

10 מורה נבוכים ג, לב.